

Posudek vedoucího magisterské práce

Bc. Jana Michalíková:

Náboženství a humor:

*Komické vrstvy ve staroseverských náboženských textech
a jejich vztah k oficiálnímu náboženství*

ÚGS FFUK 2014

Práce Jany Michalíkové se věnuje interpretaci tří komických mytologických písní *Starší Eddy* a zejména otázce, nakolik může být jejich drsný a k bohům málo citlivý humor chápán jako organická součást staroseverského náboženství pohanské doby. Ve první části své práce podává diplomandka teoretický nástin základních témat: vztahu humoru a náboženství, přítomnosti humoru v mýtu a ritualizace humoru. Ve druhé části přechází k analýze tří vybraných písní a k charakterizaci literárního a rituálního kontextu, do nějž je možno písně umístit. V krátkém závěru potom shrnuje své výsledky a formuluje závěr: podle jejího názoru nic nebrání tomu, aby byly tři komické písně chápány jako organická součást kvetoucího pohanství. Takové chápání je podle diplomandky smysluplnější, než jejich interpretace jako děl doby pohansko-křesťanského konfliktu či křesťanské kritiky pohanství, jak byly některými badateli interpretovány.

Teoretické i analytické části práce se vyznačují jasnou formulací otázek, čistou argumentací a přesvědčivými závěry. Vyzdvihnout je třeba zdrženlivost při užívání sekundární literatury. Ze zásadních tezí ke zmíněným třem písním nechybí žádná,¹ současně však práce není přetížena zbytečnými odkazy. I komplikovanější teoretické problémy jsou popsány *kurz und gut* a přesto bez zjednodušujících frází. Diplomandka dokáže aplikovat popisované teorie na konkrétní materiál, současně si však vůči nim dokáže udržet kritický odstup. Jediné, co kazí dojem z práce jsou některé známky uspěchaného dokončování, zejména mnohé překlepy v angličtině (*Redcliffe-Brown* místo *Radcliffe-Brown*, *rulers* místo *rules*), dánštině (*fristadens* místo *fristatens*, *Sámsø* místo *Samsø*), staré severštině (*Síf* místo *Sif*) i češtině (*nebyl se s ním* místo *nebil*, *laminální fáze rituálu* místo *liminální*) a to dokonce přímo na titulní straně práce (*realtionship* místo *relationship*)! V sekundární literatuře chybí citovaná kniha M.H. Frieda *The Evolution of Political Society*.

Díky obsahovým kvalitám práce se lze v dalším omezit na výčet problematických a sporných bodů:

- jako jeden z velkých problémů práce vidím neústrojně užívání pojmů "subjektivní" a "nahodilý". Diplomandka (jistě správně) dovozuje, že setkání s komickým (= chaotickým)

1. Snad jen při popisu Bachtinovy teorii dialogického žánru jako zpochybnění "jediného adekvátního jazyka" bylo možné zmínit tezi Helmuta de Boora, který chápal *Lokiho při* jako parodii pokusů o zduchovnělé chápání bohů (Die religiöse Sprache der *Völuspá*, in: W.H.Vogt (ed.), *Deutsche Islandforschung*, Band 1: Kultur, Breslau: Ferdinand Hirt, 1930, s. 130). Tato teze mj. pěkně vysvětluje kontrast slavnostního jazyka a hrubě komického obsahu této písně.

odkrývá arbitrárnost společenských norem, jenže arbitrárnost není - alespoť v klasické definici de Saussurově - žádnou nahodilou subjektivitou, nýbrž právě naopak: kolektivní danností, která ze subjektivního hlediska splňuje všechny nároky na nutnost.² Chce-li tedy diplomandka užívat takových spojení jako "subjektivní a arbitrární" (s. 20), mluvit o "nahodilosti kategorií řádu" (s. 19), či popisovat "etablované společenské uspořádání" jako "svévolné a subjektivní" (s. 17), měla by vysvětlit, co má přesně na mysli.

- s tím souvisí i otázka kontextu, na jejichž pozadí byl vnímán humor tří analyzovaných básní: je jasné, že není třeba ilustrovat doklady obecně známá fakta, kupř. Þórovu virilitu a maskulinitu, její souvislost s ochranou světového řádu a zejména s Þórovým kladivem by však stála přinejmenším za ilustraci (kupř. hymny Þorbjörna Dísarskalda, Vetliðoio Sumarliðasona, či anonymním hymnem *Anon X.ii.B.3*). O to více by byl takový postup chvályhodný na místech, kde se operuje představami, jež nejsou obecně známé, např. v případě Þórova hněvivého pohledu. Diplomandka zde cituje *Drápu na dům* Úlfa Uggasona, bylo však možné ocitovat i jiné doklady, kupř. fragment Eysteina Valdasona či blíže pohlédnout na výjimečné kompozitum *ægigeisli*.³ Teprve v okamžiku, kdy nahlédneme, jak obecně bylo akceptováno mytologické pozadí, můžeme plně ocenit jeho humorné narušení, mj. komičnost Þórova pasivního a femininního chování v *Písni o Þrymvi*.

- role komunity a komunitního prostoru v mannjafnaðu a senně a potažmo i v *Písni o Hárbarðovi* a *Lokiho pře*: v případě společenského provozování těchto rituálů by bylo možno poměrně snadno ukázat, že rituální kontrola těchto akcí selhává v okamžiku, kdy je překročena hranice společenského prostoru, na nějž by měl být rituál omezen - hodovní síně, sportoviště atd. Tak je tomu v případě senny ze *Ságy o Sturlunzích*, již diplomandka cituje, tak je tomu v mannjafnaðu, jež popisuje *Sága o Gíslim*.⁴ Je tomu tak ale i v případě mytologických písní?

- diplomandka dobře ukazuje, že pro to, aby se náboženský humor nestal zdrojem konfliktu, je nutné, aby vysmívající se patřil do komunity, jejíž pravidla jsou zesměšňována.⁵ Nevysvětluje právě to odlišné vyústění *Lokiho pře*? Jak obecně vyvětlit dosti odlišná zakončení tří komických mytologických písní: happy end *Písně o Þrymvi*, v níž je úvodní *áss er stolinn hamri* vyrovnáno závěrečným *svá kom Óðins sonr endr at hamri*, otevřený konec *Písně o Hárbarðovi* a extrémně drastický závěr *Lokiho pře*, v němž je posměvačkovi zavražděn syn a on sám spoután jeho střevy?

2. Viz F. de Saussure, *Kurs obecné lingvistiky*, Praha: Academia, 1996, s. 98.

3. Kromě citovaného místa z *Drápy na dům* se vyskytuje pouze jednou, v *Drápě na Arinnbjörna* Egila Skallagrímssona, kde popisuje hrozivý pohled norského krále Érika Haraldssona.

4. "Cestou domů hovořili Þorstein s Bergem o hrách a nakonec mezi nimi došlo k hádce. Berg stál na straně Bórka a Þorstein stál proti němu. Nakonec udeřil Berg Þorsteina tupou stranou sekery ..." (*Gísl* xviii).

5. Což je samozřejmě logické. Stojí-li komičnost situací na obecné akceptaci norem či hodnot, pak - má-li být opravdu obecná - musí zahrnovat i vysmívajícího se.

- na klasickou otázku "jak je možný humor v náboženství" práce odpovídá poukazem na to, že potřeba humoru jakožto formy setkávání s destabilizujícím je pro náboženství, jež vytváří řád, přirozená. Jak ale potom vysvětlit, že náboženství svou přirozenou potřebu humoru ztratilo? Je to tím, že ztratilo svou funkci vytvářet společenský řád a stylizovalo se spíše do role fenoménu, který stojí mimo něj a nemá proto potřebu se s chaosem konfrontovat? Tím, že se stalo součástí světa a vzdalo se snahy postihnout jeho celek? Či tím, že jeho funkce už je pouze individuální a nikoliv společenská?

Celkové hodnocení

Práce jasně formuluje svůj cíl, precizně analyzuje shromážděný materiál a jasně formuluje dosažené závěry. Šíře tématu, množství analyzovaného materiálu a přehlednost jeho zpracování překračuje normy obvyklé u magisterských prací. Formální nedostatky se v práci prakticky nevyskytují, a proto ji navrhuji přijmout a hodnotit jako výbornou.

PhDr. Jiří Starý, Ph.D.
Ústav germánských studií FF UK